

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE
ȘCOALA DOCTORALĂ *STUDIUL ARTELOR ȘI CULTUROLOGIE***

Cu titlu de manuscris

**CZU [785.6:780.614.332]:781.62(043.3)
785.6:780.614.332(478)**

CIOBANU GHENADIE

**CÂMPUL SEMANTIC AL INTONAȚIEI VIORII
ÎN CONTEXTUL PROBLEMATICII GENERALE A CONCERTULUI
PENTRU VIOARĂ ȘI ORCHESTRĂ SIMFONICĂ *MOMENTE***

**Rezumatul tezei de doctor în arte
Specialitatea 653.01. – Muzicologie (creație)**

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr.

Melnic Victoria

Student-doctorand:

Ciobanu Ghenadie

CHIȘINĂU, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale *Studiul artelor și culturologie* a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

Componența comisiei pentru susținerea tezei de doctor în arte:

1. **Tatiana Berezovicova, președinte**, dr., prof. univ. inter., prim-prorector AMTAP;
2. **Diana Bunea, secretar**, dr., conf. univ., AMTAP;
3. **Victoria Melnic, conducător științific**, dr. în studiul artelor, prof. univ., rector AMTAP;
4. **Elena Mironenco, referent oficial**, dr. hab., prof. univ., AMTAP;
5. **Viorel Munteanu, referent oficial**, dr., prof. univ., Universitatea de Arte „George Enescu“, Iași, România;
6. **Victor Ghilaș, referent oficial**, dr. hab, conf. cercetător, director, Institutul Patrimoniului Cultural

Susținerea tezei va avea loc la 28 noiembrie 2019, ora 14.00 în ședința comisiei pentru susținerea tezei de doctor în arte din cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 87, aud. 49).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova (Chișinău, str. 31 august 1989, 78A), biblioteca Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (Chișinău, str. A. Mateevici, 87), biblioteca Academiei de Științe (Chișinău, str. Academiei, 5A) și pe paginile web ale AMTAP (<http://amtap.md>) și C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la «_____» octombrie 2019

Secretar științific al comisiei pentru susținerea tezei:

Diana Bunea, dr. în studiul artelor, conf. univ. _____

Conducător științific:

Victoria Melnic, dr. în studiul artelor, prof. univ. _____

Autor:

Ghenadie Ciobanu _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. În pofida faptului, că vioara este unul dintre instrumentele preferate în zona de est și sud-est a Europei și că Moldova a dat lumii mulți vioariști notorii – virtuozii ai acestui instrument, repertoriul autohton al concertelor pentru vioară și orchestră (mai ales în ultima perioadă) este unul destul de redus. Dorința de a completa acest repertoriu și de a-și expune propria viziune componistică asupra genului concertant – unul dintre cele mai vechi și totodată cele mai populare genuri ale muzicii instrumentale academice, a impulsionat crearea Concertului pentru vioară și orchestră simfonică *Momente*.

Mulți dintre compozitorii secolului al XX-lea au reușit să-și întruchipeze ideile inovatoare în genul de concert pentru vioară și orchestră. Din multitudinea de concerte pentru vioară compuse în decursul secolului al XX-lea și în primele decenii ale secolului XXI, accesibile pentru audiere și analiză, le vom remarca pe cele aparținând compozitorilor cu renume internațional, precum A. Berg, B. Bartók, I. Stravinsky, A. Schönberg, P. Hindemith, K. Szymanowski, S. Prokofiev, D. Șostakovici, B. Britten, H.-W. Henze, A.-B. Zimmermann, G. Ligeti, J. Adams, E. Denisov, A. Schnittke, K. Penderecki, S. Gubaidulina, D. Smirnov, Ph. Glass, H. Holliger, A. Vieru, F. Popovici, M. Ciobanu, D. Dediu.

În Republica Moldova concerte pentru vioară și orchestră au compus următorii compozitori: Șt. Neaga (1943), D. Gherșfeld (Concert pe teme moldovenești, 1951), V. Poleacov (1953), S. Lobel (1956), M. Kopytman (Concertino, 1964), S. Buzilă (1968, revizuit în 1970 și ulterior în 1986), Z. Tkaci (Concert pentru vioară, orchestră de instrumente cu coarde și timpani, 1971), Gh. Neaga (Concertul nr.1, 1973, Concertul nr.2, 1978), B. Dubosarschi (Concertul nr.1, 1973, Concertul nr.2, 2016), V. Rotaru (*Concerto rustico*, 1990). La începutul noului mileniu repertoriul violonistic autohton a fost completat de Concertul pentru vioară și orchestră semnat de O. Negruța (2002), iar peste încă 14 ani de Concertul nr.2 de Boris Dubosarschi și de Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* aparținând autorului acestei teze, ambele fiind prezentate publicului pe parcursul anului 2016.

Astăzi, suntem martori ai unei transformări esențiale a genului de concert, în general și în cel de concert violonistic, în special, fapt ce reprezintă tendința spre regândire a aspectelor ideatic, semantic, de conținut ale genului, solicitând surse sau elemente programatice, titluri, simboluri, noi mijloace de expresie interpretativă, noi resurse timbrale, componente instrumentale originale.

Compozitorii din Republica Moldova au ales din totalitatea de mijloace de expresie și posibilitățile tehnice extrem de variate ale muzicii pentru vioară ale secolului XX cele care aparțin artei populare. Însă, dacă în concertele pentru vioară și orchestră atribuite curentului folcloric, ca,

de exemplu, în Concertul nr. 2 pentru vioară și orchestră de B. Bartók sau în Concertul nr. 2 de K. Szymanowski, gradul de generalizare a intonațiilor folclorice este unul major, iar travaliul cu materialul tematic denotă o mare varietate și măiestrie, atunci compozitorii moldoveni preferă citatul direct al anumitor genuri ale muzicii folclorice și, în special, ale celei lăutărești, precum și apropierea de maniera interpretativă a tarafului. În același timp, în concertele compozitorilor din Republica Moldova temele populare sau cele *quasi*-populare au o structură formală tipică, reprezentând, adesea, o perioadă și fiind dezvoltate după principiile concertelor violonistice de virtuozitate ale secolului al XIX-lea.

Actualitatea temei de investigație devine și mai evidentă dacă efectuăm o ”radiografie” analitică a concertelor pentru vioară și orchestră compuse pe parcursul sec. XX și în primele decenii ale sec. XXI, inclusiv în Republica Moldova, unde putem observa o varietate de abordări componistice, de concepte ideatice originale redate prin intermediul unor sisteme intonaționale foarte diferite, care prin diversitatea lor atrag atât atenția interpreților, cât și interesul cercetătorilor. Totodată constatăm că atât în repertoriul universal pentru vioară, dar și mai mult în cel național se lasă observat faptul tratării relativ conservative a viorii sub aspectul intonațional-timbral în genul de concert, în comparație cu genurile de piese solo sau de ansambluri camerale cu participarea viorii. Motivul acestei ”restrângeri” se explică parțial prin diapazonul semantic redus al timbrului și posibilitățile dinamice ale viorii în contextul sonorității orchestrale contemporane. În acest sens, în Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* ne-am propus identificarea și utilizarea unor procedee ce ar lărgi considerabil aria semantică a sonorităților viorii sub aspectul intonațional, inclusiv datorită contextului orchestral în care instrumentul solistic este plasat.

Concertele violonistice ale compozitorilor din sec. XX–XXI au devenit frecvent subiecte ale unor investigații științifice, însă atenția cercetătorilor s-a axat în special asupra tratării genului, asupra compoziției generale și dramaturgiei ciclurilor, asupra diferitelor tipuri de relație între solist și orchestră, asupra particularităților stilistice, în timp ce diversele aspecte ale organizării sistemelor intonaționale, care contribuie nemijlocit la exprimarea cât mai adecvată a ideilor autorilor, nu și-au găsit până în prezent o reflectare adecvată în literatura de specialitate. Anume aceste aspecte au condiționat alegerea temei investigației noastre.

Problema intonației în concertul violonistic din sec. XX–XXI capătă o importanță majoră în special pentru compozitorii care abordează acest gen, dar și pentru soliștii instrumentiști care vor interpreta aceste concerte, evidențiind necesitatea aprofundării înțelegerii legăturilor ce există între structura sistemelor intonaționale și sensurile exprimate prin intermediul acestora, între particularitățile intonaționale și semantica muzicii.

Scopul tezei constă în identificarea unor soluții inedite în tratarea genului de concert pentru vioară și orchestră, căutate în primul rând în domeniul intonației viorii ceea ce ar permite realizarea

adecvată a concepției autorului, contribuind astfel la completarea și îmbogățirea repertoriului violonistic național.

Pentru realizarea scopului se prevăd următoarele **obiective**:

- compunerea unui nou Concert pentru vioară și orchestră care se propune a fi un exemplu de căutare a unui nou univers de imagini muzicale, a unor căi noi de întrupare sonoră a lumii contemporane;
- analiza Concertului *Momente* atât sub aspectul valențelor semantice ale genului de concert instrumental, cât și din punctul de vedere al proceselor muzicale contemporane;
- sistematizarea ideilor, problematicii, tehnicilor componistice și procedeele intonative utilizate de compozitor.

Baza teoretică și metodologică a lucrării. Prezenta teză presupune analiza multidimensională a unei probleme concrete ce se referă la organizarea sistemului intonațional în Concertul pentru vioară și orchestră simfonică *Momente*. În cercetarea noastră sunt supuse analizei mai mulți parametri ai structurii intonaționale a Concertului: tipurile de narațiune examinate în strânsă legătură cu concepția, universul ideatic și arhitectonica lucrării elucidate prin prisma diferitelor aspecte, inclusiv cel teoretic, istoric, psihologic, culturologic ș. a. Din punct de vedere al metodologiei tema tezei, adresându-se unui subiect care reflectă atât aspecte ale științei muzicale precum și ale practicii componistice moderne, a determinat o abordare sintetică, îmbinând diferite tipuri de cunoaștere: cunoașterea artistico-emotivă manifestată în procesul de creare a unei opere de artă muzicală și cunoașterea rațional-intelectuală și cognitivă realizată prin cercetarea analitică a acesteia. Caracterul multiaspectual al cercetării a solicitat utilizarea metodelor specifice muzicologiei istorice printre care se evidențiază metoda comparativ-istorică folosită cu scopul analizei problematicii intonaționale, a sistemelor sonore în alte opusuri de același gen aparținând compozitorilor contemporani.

Având în vedere importanța metodei de analiză pluridimensională și detaliată a intonației în cercetarea pe care o întreprindem, trebuie menționată una din lacunele științei muzicale contemporane, și anume, lipsa unei teorii universale a intonației muzicale. Aici constatăm o anumită discrepanță între teorie și practică deoarece în componistica contemporană această ”nouă” intonație este o obiectivitate și constituie expresia unei ordini noi de organizare melodico-armonică a materiei sonore.

Concertul instrumental, fiind unul dintre genurile centrale ale sistemului genuistic al muzicii academice, un gen cu o istorie de circa patru secole, dar și cu o prezență pregnantă în contemporaneitate, a constituit până astăzi obiectul numeroaselor studii realizate de savanți din întreaga lume. Printre autorii lucrărilor cu caracter de sinteză vom menționa muzicologii ruși/sovietici precum B. Asafiev, L. Raaben, Iu. Hohlov, M. Druskin, G. Orlov, M. Tarakanov,

I. Kuznețov ș. a. O imagine amplă și generalizatoare asupra genului de concert oferă studiul colectiv *The Cambridge Companion to the Concerto* și lucrarea fundamentală *O istorie a concertului* semnată de muzicologul Michael Roeder. În procesul de elaborare a tezei de real folos au fost ghidurile cercetătorilor americani *Concertul: Ghid de cercetare și informare* de St. D. Lindeman și *Concertul: ghid pentru ascultător* de Michael Steinberg.

Baza teoretico-metodologică a lucrării noastre s-a consolidat, la fel, în urma examinării numeroaselor cercetări consacrate unor probleme mai specifice ale genului concertant și anume:

- tipologia istorică și stilistică a concertelor,
- raportul între noțiunile concert și concertare,
- dialogarea ca principala modalitate de expunere în genul de concert,
- logica jocului,
- relația dintre partidele interpretative participante la procesul de concertare,
- prezența genului de concert în creația compozitorilor din diferite epoci și școli naționale.

Un grup aparte de surse bibliografice cercetate de noi include studiile consacrate examinării concertelor instrumentale semnate de compozitorii din Republica Moldova.

O atenție sporită a fost acordată studiilor consacrate istoriei și tipologiei concertului pentru vioară și orchestră. În acest context se remarcă în special lucrările Irinei Grebneva *Скритичный концерт в европейской музыке XX века* și a muzicologul german Tobias Broeker, ambele fiind consacrate concertului violonistic în muzica sec. XX.

Dat fiind faptul că *Momente* este un concert programatic am considerat necesară și studierea literaturii în care este abordată problema programatismului în muzica instrumentală, bazându-ne pe cercetările lui M. Tarakanov, Iu. Hohlov, G. Krauklis, O. Sokolov, L. Kazanțeva ș. a. Cercetătorii în unanimitate susțin că la momentul actual încă nu există o teorie generală a programatismului, fiecare dintre ei având viziuni puțin diferite asupra acestui fenomen.

Reieșind din problema centrală a tezei, precum intonația în muzică, am considerat utile pentru studiul dat cercetările lui B. Asafiev, întemeietorul conceptului de intonație, precum și contribuțiile științifice în domeniu de V. Medușevski, V. Holopova, L. Kazanțeva, I. Kuznețov, A. Mentiukov, V. Suhanțeva ș. a., în care conceptul menționat a fost dezvoltat.

Noutatea și originalitatea lucrării. Nota distinctivă a tezei este determinată de un grup de elemente prezente în conținut:

- teza reprezintă o primă încercare de teoretizare a propriei creații de către un compozitor într-un proiect de cercetare de asemenea anvergură;
- este prima lucrare consacrată examinării Concertului pentru vioară și orchestră *Momente*;

- pentru prima dată în cadrul unei teze de doctorat se îmbină aspectele practice materializate în compunerea Concertului *Momente* și cele teoretice manifestate prin analiza muzicologică a partiturii;
- în lucrare se utilizează metoda de cercetare complexă.

Valoarea aplicativă a tezei. Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* a îmbogățit și a diversificat repertoriul violonistic național. Lucrarea poate servi în calitate de material complementar necesar violoniștilor și dirijorilor care își propun să interpreteze Concertul pentru vioară și orchestră *Momente*. De asemenea, ea poate fi folosită și ca material didactic ilustrativ în cadrul studierii disciplinelor *Compoziție muzicală*, *Tehnici componistice moderne*, *Istoria muzicii naționale*. Materialele tezei pot fi utilizate și în activitatea studenților violoniști și a profesorilor de vioară din instituțiile de învățământ muzical superior.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost realizată în cadrul Școlii doctorale *Studiul artelor și Culturologie* de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Republica Moldova fiind discutată în repetate rânduri în ședințele Comisiei de îndrumare. Rezultatele cercetării au fost reflectate în 4 articole și 4 rezumate publicate precum și în comunicările prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale. Teza a fost recomandată pentru susținere de Comisia de îndrumare și de Consiliul Școlii Doctorale *Studiul artelor și Culturologie*.

Volumul și structura tezei. Lucrarea conține toate compartimentele impuse unei teze de doctorat: introducerea urmată de două capitole de bază, încheierea axată pe concluzii generale și recomandări, bibliografia ce include 193 de titluri limbile română, engleză, germană și rusă. La teză este anexată partitura și DVD-urile cu imprimarea Concertului în interpretarea Orchestrei Naționale a Companiei publice *Teleradio-Moldova*, dirijor Gheorghe Mustea, solistă Rusanda Panfile (Festivalul Internațional *Mărțișor*, 09.03.2016) precum și în interpretarea Orchestrei Simfonice a Filarmonicii Naționale, dirijor Mihai Agafița, solist Ionel Manciuc (Festivalul Internațional *Zilele Muzicii Noi*, 10.06 2016).

Cuvinte-cheie: Concert pentru vioară și orchestră simfonică *Momente*, Ghenadie Ciobanu, concert instrumental, intonație, vioară, muzică cu program, monolog, dialog

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea argumentează actualitatea și importanța temei investigate, formulează scopul și obiectivele tezei, relevă noutatea științifică a rezultatelor obținute și valoarea aplicativă a lucrării, prezintă informații cu privire la aprobarea rezultatelor obținute.

Capitolul 1 Programul în Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* cuprinde patru subcapitole fiind organizat conform principiului de la general la particular. În subcapitolul **1.1.**

Programatismul: definiție și tipologie sunt abordate diferite concepte și tipologii privind muzica cu program. În subcapitolul **1.2. Programatismul în concertele pentru vioară și orchestră** sunt caracterizate concertele violonistice programatice ale sec. XX–XXI, accentul fiind pus pe generalizarea titlurilor lucrărilor precum și alte indicații de natura programatică. Subcapitolul **1.3. Programul în Concertul pentru vioară și orchestră Momente** conține explicații pe marginea indicațiilor programatice de natură psihologică ale titlului lucrării precum și ale titlurilor părților, argumentând prezența programatismului psihologic, dar totodată evocând și anumite elemente ale programatismului convențional fără subiect.

La finele Capitolului 1 sunt formulate câteva concluzii.

1. Atât în muzica secolelor XX și XXI, cât și în veacul precedent, programul, menit să concretizeze idea autorului, capătă diverse forme, impunând cercetătorii să perfecționeze în permanență domeniul respectiv al științei muzicale.

2. Creșterea numărului de lucrări cu diferite tipuri de program motivează muzicologii să extindă și să modernizeze aparatul (instrumentarul) terminologic, care consacră noi sensuri precum și noi abordări, reflectând dezvoltarea fenomenului propriu zis al muzicii programatice.

3. Direcțiile de cercetare a problemei abordate în acest capitol, în special, dezbaterile referitoare la subiectele precum: deosebirea noțiunilor de programatism în sensurile general și restrâns (U Suk Yeng), clasificarea muzicii cu program (O. Sokolov), identificarea proprietăților programatismului (G. Krauklis), diverse tipologii ale programatismului aparținând cercetătorilor Iu. Hohlov, Iu. Tiulin, V. Bobrovski și dezvoltarea mai recentă a concepțiilor lui F. Bikciurina, corelarea felurilor de programatism cu diferite tipuri de program (L. Kazanțeva), dar și alte subiecte, cum ar fi, de exemplu, contribuția autohtonă la teoria programatismului a T. Berezovicova, prezintă o importanță semnificativă în cadrul cercetării, demonstrând eficiența teoriei în explicarea unor manifestări componistice contemporane.

4. Scopul lucrării nu prevede delimitarea tranșantă a noțiunilor și, implicit, a concepțiilor teoretice de "muzică programatică", "principiul programatismului", "programatism", deși în aspectul pur practic autorul utilizează mai des "programatismul" în sensul unei anumite metode de întruchipare a ideilor concrete în muzica instrumentală.

5. Genul de concert instrumental, în general, și de concert pentru vioară și orchestră, în special, de-a lungul a mai multor secole se află în contact activ cu zona muzicii programatice, reprezentând un tip special de muzică instrumentală, caracterizată prin prezența mesajului programatic verbal pre-trimis și a unui sistem de surse de concretizare a ideii programatice. Consolidarea acestei tendințe în sec. XX și XXI este legată de conceptualizarea, pe de o parte, și individualizarea, pe de altă parte, a concepțiilor creative.

6. Conform criteriilor tipologice evidențiate, conceptul programatic al Concertului *Momente* se raportează la sfera programatismului psihologic, exprimând anumite stări emoțional-psihologice, impresii personificate, dar, totodată, conținând manifestări ale elementelor de programatism convențional, fără subiect.

7. Titlului lucrării (precum și adnotării scrise de compozitor la propria lucrare) îi revine un rol semnificativ în procesul de percepere a opusului muzical. Totuși, având funcția de clarificare, de precizare a conținutului muzicii în concertele clasice și romantice, titlurile lucrărilor și alte indicații programatice în genul de concert instrumental din secolele XX și XXI reflectă, mai curând, intenția compozitorilor de a atribui creației repere de natură estetică, filozofică, psihologică, decât de programe propriu zise, legate de o imagistică vizuală sau de o ideatică conceptuală concretă.

8. Titlul Concertului pentru vioară și orchestră *Momente* precum și titlurile celor două părți componente ale acesteia – *Moment vizionar* și *Moment extatic* — au implicație în organizarea temporală a Concertului, în conceptele dramaturgic și arhitectonic ale lucrării, reflectând fazele vizionarismului și extaticului și evidențiind, totodată, specificul gândirii de moment (de ”clip”) a omului contemporan.

Capitolul 2 Sistemul intonațional al Concertului pentru vioară și orchestră simfonică *Momente* este divizat în trei subcapitole, fiecare dintre acestea abordând probleme referitoare la intonația muzicală. În primul subcapitol – **2.1. Teoria intonației la etapa actuală** – se tratează diferite aspecte teoretice ale fenomenului, cu axare pe conceptele muzicologice ale lui B. Asafiev, V. Holopova, V. Medușevski, E. Nazaikinski, I. Zemțovski ș. a. precum și pe unele idei ale compozitorului V. Dașkevici, cu referire la domeniul respectiv. În subcapitolul **2.2. Intonația în muzica contemporană** problema aceasta este studiată din perspectiva sistemelor individuale de organizare a înălțimilor sonore – a sistemelor intonaționale concrete. Conținutul subcapitolului **2.3. Intonația viorii în contextul problematicii generale a Concertului pentru vioară și orchestră simfonică Momente** vizează aspectele componistice ale lucrării muzicale prezentate, textul înglobând 3 subcompartimente. În primul, **2.3.1. Personificarea instrumentului solistic și tipurile de narațiune intonativă**, sunt evaluate diferite modele de tratare a viorii solistice în genul de concert din punctul de vedere intonațional. În cele din urmă, este detaliat un studiu relevant pentru problematica cercetată: ultimele două subcompartimente – **2.3.2. Traseele intonaționale ale viorii în p. I Moment vizionar** și **2.3.3. Narațiunea intonațională în p. II Moment extatic** – sunt rezervate pentru analiza părților Concertului *Momente* în lumina problemelor vizate ale intonației muzicale în creația componistică contemporană.

Capitolul 2 se încheie cu următoarele concluzii.

1. Intonația în muzică constituie un obiect de vastă importanță pentru cercetările muzicologilor, profesorilor, psihologilor, care au format, prin eforturile lor, o teorie actuală a intonației. Pornind de la învățătura savantului rus B. Asafiev, care a pus bazele teoriei intonației, studiile muzicologilor V. Medușevski, V. Holopova, E. Nazaikinski, I. Zemțovski ș. a. definesc intonația ca o noțiune primordială a muzicii, ce reflectă însuși natura expresiei muzicale, contribuind la perceperea muzicii în general și a lucrării muzicale în special.

2. Pentru componistica muzicală contemporană fenomenul de ”noua intonație” este o obiectivitate constituind expresia unei ordini noi de organizare melodico-armonică a materialului sonor și formând ansamblul de proprietăți specifice generate din practicile componistice ale sec. XX–XXI.

3. Sistemul intonațional al lucrării muzicale reflectă ideile, coliziunile și imaginile sonore ale creației. Concretizarea intonațiilor, îmbinarea lor și încadrarea într-un sistem integral de sensuri formează problematica opusului muzical.

4. Personificarea instrumentului solistic într-un concert instrumental este determinată în cea mai mare parte de sistemul intonațional utilizat de compozitor în lucrare, devenind o sarcină importantă pentru un autor în genul de concert.

5. În Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* tipul monologic de narațiune muzicală este conceput atât la nivelul ideatic, cât și la cel dramaturgic și constructiv-formal. Monologurile, transformate, adesea, în dialoguri, sporesc gradul de expresivitate a discursului, devenind centre lirico-filozofice sau lirico-poetice ale creației și contribuind astfel la concepția psihologică a lucrării.

6. Complexul intonațional al primei părți a Concertului pentru vioară și orchestră *Momente* – *Moment vizionar* – asigură contrastul dintre imaginile sonore cu caracter meditativ specific narațiunii monologice și tipurile motor de expunere a materialului sonor, bazate pe mișcări rapide, perpetui, cu caracter dinamic.

7. Narațiunea intonațională a viorii în p. II *Moment extatic* care poate fi asociată cu o cadență, extinsă la dimensiunile unei părți întregi, înglobează pasajele de virtuozitate exprimând starea extatică și contopindu-se cu sonoritatea orchestrei formată din sintaxa eterofonă și polifonică.

8. În formarea texturii orchestrale participă un leit-ritm și o leit-intonație ale părții, procedeul de ostinato, tehnicile de izoritmie și aleatorică controlată. Structurile intonațional-tematice ale orchestrei care însoțesc sau intervin în monologul extatic al viorii solistice, se evidențiază prin flexibilitate și plasticitate.

În **Concluzii generale și recomandări** sunt expuse succint principalele rezultate ale cercetării și sunt trasate perspectivele unor studii ulterioare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* reprezintă o contribuție artistică substanțială a autorului care completează repertoriul concertistic național cu o lucrare amplă, de proporții originală, în baza concepției programatice, utilizând tehnici componistice actuale și un limbaj muzical avansat.

2. Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* înglobează calități ale unui proiect componistic individual, întrunind și elemente ale genului tradițional, relevând, pe de o parte, tendința spre întruchiparea unui univers artistic distinct într-un context stilistic autentic, iar pe de alta – spre o sinteză a resurselor și tehnologiilor contemporane.

3. Perioada modernă de dezvoltare a compoziției muzicale este marcată de expansiunea sferei programatismului și de manifestarea diversă a acestuia în creația componistică. Acest concept se aplică nu numai lucrărilor instrumentale programatice, care au un program verbal, dar și celor care nu sunt însoțite de un asemenea program, dar dispun de un programatism latent de alt tip (programatism simbolistic, genuistic, stilistic, etnic etc.).

4. Titlul lucrării, adesea, constituie un indicator al programatismului contemporan, determinând o informativitate sporită a textelor muzicale – informativitate, care decurge din proliferarea ideii principale într-un sistem extins de imagini muzicale. Titlurile programatice concise, care se caracterizează prin formularea concentrată a ideii (sau a ideilor), dar și printr-o anumită ”codificare” adresată ascultătorilor reprezintă un stimulent semnificativ al gândirii asociative. Existența ”cuvântului” pre-trimis se dovedește a fi propice pentru perceperea sensului lucrării.

5. Programabilitatea planului imagistic-asociativ din Concertul pentru vioară și orchestră simfonică *Momente* necesită un nivel înalt de scriere instrumentală, din punctul de vedere tehnologic, consemnând racordarea compozitorului la conceptul de intonație nouă a complexelor sonore contemporane. Realizarea reliefului intonațional de maximă flexibilitate, plasticitatea partidei instrumentului solistic, având menirea să depășească tradiția tratării relativ conservatoare a viorii sub aspectul intonațional-timbral și includerea sa organică în contextul orchestral, au lărgit considerabil aria semantică a sonorităților viorii sub aspectul intonațional, inclusiv, datorită reconceptualizării contextului orchestral în care instrumentul solistic este plasat.

6. Privită din punctul de vedere al programatismului, logica dezvoltării instrumentale a Concertului evidențiază mecanismele de evoluție a ideilor muzicale la nivelul intonațional, condiționând sfera semantic-dramaturgică a lucrării precum și caracteristicile structurale și

compoziționale ale acesteia. Atenția sporită pentru procesele de desfășurare intonațional-semantică, complexitatea relațiilor intonațional-logice constituie calitățile definitorii ale opusului analizat, care se încadrează perfect în spectrul problemelor actuale ale componisticii contemporane.

7. În Concertul pentru vioară și orchestră simfonică *Momente* pot fi identificate ambele tipuri de narațiune – monologismul și dialogismul. Monologurile instrumentului solistic – al vioarei – corespund nu atât conceptului liric, cât celui de stare sau de expresie meditativă. În același timp, dialogismul provine, mai curând, din principiul jocului, al reprezentării dramatice, decât din cel al contrastului intonațional-tematic și desfășurării acestuia (contrastului) la nivelul întregii dramaturgii, având influență asupra proceselor sintactice și compoziționale.

Recomandări

1. Conștientizarea teoretică a spectrului larg de probleme de creație, care și-au găsit rezolvarea în opusul muzical analizat deschide perspective largi pentru cercetarea mai detaliată a lucrărilor concertante ale autorului (din punctele de vedere ale diferitelor tipuri de program, ale tratării tiparului de gen, ale proprietăților stilului individual etc.), precum și pentru investigațiile ulterioare cu referire la concertele instrumentale în creația compozitorilor din Republica Moldova.

2. Teza poate servi drept bază pentru studiile metodico-teoretice adresate violoniștilor și dirijorilor care își propun să aducă în scenă Concertul pentru vioară și orchestră *Momente*, contribuind astfel la interpretarea corectă și adecvată a lucrării.

3. Realizarea proiectului științifico-artistic de compunere și cercetare teoretică a concertului instrumental are drept scop stimularea apariției unor lucrări noi în genul de concert în componistica muzicală din Republica Moldova, reprezentând genul de maximă solicitare în activitatea filarmonică precum și în practica didactică a instituțiilor de învățământ muzical superior.

LUCRĂRI PUBLICATE LA TEMA TEZEI

2. Articole în diferite reviste științifice

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

1. Ciobanu, Gh. Adnotarea de autor ca manifestare a concepției creative a compozitorului. In: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. 2015, nr. 2(25), p. 17-23. ISSN 2345-1408 Categoria C. – Aceeași [online]. http://revista.amtap.md/wp-content/files_mf/15106527462ghciobanuAdnotareadeautorcamanifestareaconceptieicreativeacompozitorului.pdf (accesat 12.02.2018).
2. Ciobanu, Gh. Indicațiile programatice în Concertul pentru vioară și orchestră simfonică Momente de Ghenadie Ciobanu. In: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. 2016, nr. 1(28), p. 15-19. ISSN 2345-1408 Categoria C. – Aceeași [online]. http://revista.amtap.md/wp-content/files_mf/1508407782Ciobanu_Indicatiileprogramatice.pdf (accesat 12.02.2018).
3. Ciobanu, Gh. Organizarea intonațională în Concertul pentru vioară și orchestră Momente de Ghenadie Ciobanu. In: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. 2017, nr. 1(30), p. 24-30. ISSN 2345-1408 Categoria C. – Aceeași [online]. http://revista.amtap.md/wp-content/files_mf/15101385413._gciobanu_ORGANIZAREA_INTONA%C5%A2IONAL%C4%82_%C3%8EN_CONCERTUL_PENTRU_VIOAR%C4%82_%C5%9EI_ORCHESTR%C4%82_MOMENTE_DE_GHENADIE_CIOBANU.PDF (accesat 12.02.2018).
4. Ciobanu, Gh. Organizarea sonoră a lucrării muzicale – o preocupare constantă a compozitorului (reflexii didactice ale profesorului de compoziție). In: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. 2014, nr. 3(23), p. 12-15. ISSN 2345-1408 Categoria C. – Aceeași [online]. http://revista.amtap.md/wp-content/files_mf/15180074262_ciobanu_Organizareasonoraalucrariimuzicale%E2%80%93o%93preocupareconstantaacompozitorului.pdf (accesat 12.02.2018).

4. Materiale/ teze la forurile științifice

4.2. conferințe internaționale în republică

5. Ciobanu, Gh. Organizarea intonațională în Concertul pentru vioară și orchestră Momente de Ghenadie Ciobanu. In: Învățământul artistic – dimensiuni culturale : Conferință științifică internațională. Rezumatele lucrărilor: Materialele Conferinței internaționale, 22 aprilie, 2016 / Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP). Chișinău : AMTAP, 2016, p. 4-5. ISBN 978-9975-6917-8-3

6. Ciobanu, Gh. Programul în Concertul pentru vioară și orchestră simfonică Momente – abordări de autor. In: Patrimoniul muzical din Republica (folclor și creație componistică) în contemporaneitate, (Ediția a 2-a). Conferință științifică internațională, Chișinău, 27 septembrie 2016 : Rezumatele comunicărilor / Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAR). Chișinău : AMTAP, 2016, p. 40-41. ISBN 978-9975-4461-2-9
7. Ciobanu, Gh. Schițe la autoportret componistic: Concertul pentru vioară și orchestră Momente. In: Patrimoniul muzical din Republica (folclor și creație componistică) în contemporaneitate, (Ediția a 4-a). Conferință științifică internațională, Chișinău, 25 septembrie 2018 : Tezele comunicărilor / Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAR). Chișinău : AMTAR, 2018, p. 36. ISBN 978-9975-3119-1-5
8. Ciobanu, Gh. Monolog în Concertul pentru vioară și orchestră Momente de Ghenadie Ciobanu. In: Patrimoniul muzical din Republica (folclor și creație componistică) în contemporaneitate, (Ediția a 5-a). Conferință științifică internațională, Chișinău, 24 septembrie 2019 : Tezele comunicărilor / Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAR). Chișinău : AMTAR, 2019, p. 35–37. ISBN 978-9975-68-377-7

ADNOTARE

Ciobanu Ghenadie. Câmpul semantic al intonației vioarei în contextul problematicii generale a Concertului pentru vioară și orchestră simfonică *Momente*. Teză de doctor în arte, specialitatea 653.01 – Muzicologie (creație), Chișinău, 2019. Lucrarea cuprinde: introducere, 2 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 193 de titluri, 72 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Concert pentru vioară și orchestră simfonică *Momente*, Ghenadie Ciobanu, concert instrumental, intonație, vioară, muzică cu program, monolog, dialog

Domeniul de studiu: istoria muzicii naționale, istoria și teoria compoziției muzicale contemporane.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în identificarea unor soluții noi, inedite în tratarea genului de concert pentru vioară și orchestră, căutate în primul rând în domeniul intonației vioarei ceea ce ar permite realizarea adecvată a concepției autorului, contribuind astfel la completarea și îmbogățirea repertoriului violonistic național. **Obiectivele** lucrării – compunerea unui nou Concert pentru vioară și orchestră care se propune a fi un exemplu de căutare a unui nou univers de imagini sonore, a unor căi noi de întrupare sonoră a lumii contemporane; analiza Concertului *Momente* atât sub aspectul valențelor semantice ale genului de concert instrumental, cât și din punctul de vedere al proceselor muzicale contemporane; sistematizarea ideilor, problematicii, tehnicilor componistice și procedeele utilizate de compozitor.

Noutatea și originalitatea științifică este condiționată de faptul că teza reprezintă o primă încercare de teoretizare a propriei creații de către un compozitor într-un proiect de cercetare de asemenea anvergură; este prima lucrare consacrată examinării Concertului pentru vioară și orchestră *Momente*; pentru prima dată în cadrul unei teze de doctorat se îmbină aspectele practice materializate în compunerea Concertului *Momente* și cele teoretice manifestate prin analiza muzicologică a partiturii; lucrarea se bazează pe o cercetare complexă îmbinând mai multe metode de investigație.

Valoarea aplicativă a lucrării. Concertul pentru vioară și orchestră *Momente* a devenit o contribuție importantă de creație artistică a autorului îmbogățind și diversificând repertoriul violonistic național. Teza poate servi drept baza studiilor teoretice ulterioare, poate fi recomandată în calitate de material complementar necesar violoniștilor și dirijorilor care își propun să interpreteze Concertul pentru vioară și orchestră *Momente*. De asemenea, ea poate fi folosită și ca material didactic ilustrativ în cadrul studierii disciplinelor *Compoziție muzicală*, *Tehnici componistice moderne*, *Istoria muzicii naționale*. Materialele tezei pot fi utilizate și în activitatea studenților violoniști și a profesorilor de vioară din instituțiile de învățământ muzical superior.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost realizată în cadrul Școlii doctorale *Studiul artelor și Culturologie* de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Republica Moldova fiind discutată în repetate rânduri în ședințele Comisiei de îndrumare. Teza a fost recomandată pentru susținere de Comisia de îndrumare și de Consiliul Școlii Doctorale. Rezultatele cercetării au fost reflectate în 4 articole și 4 rezumate publicate precum și în comunicările prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale.

ANNOTATION

Ciobanu Ghenadie. The semantic field of the violin intonation issues in the context of the overall problems of the *Moments* Concerto for violin and symphony orchestra. A thesis for Ph. D. degree in Arts, specialty 653.01 – Musicology, Chişinău, 2019. The thesis includes: introduction, 2 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 193 titles, 72 basic text pages. Research materials are reflected in 8 scientific papers.

Keywords: Concerto for violin and symphony orchestra *Moments*, Ghenadie Ciobanu, instrumental concerto, intonation, violin, programme music, monologue, dialogue

Field of study: history of national music, history and theory of contemporary musical composition

Goal and objectives of the study. The goal of the study is to identify new, unique solutions in the treatment of the concert genre for violin and orchestra considered first in the field of violin intonation which would allow the adequate realisation of the author's conception thereby completing and enriching the national violin's repertoire. The proposed **objectives** include: the composition of a new Concert for violin and orchestra that is intended to be an example of searching for a new universe of sound images, of new ways of sound embodiment of the contemporary world; the analysis of *Moments* Concert both from the aspect of the semantic valences of the instrumental concert genre, as well as from the point of view of contemporary musical processes; systematizing the ideas, problems, compositional techniques and procedures used by the composer.

The scientific novelty and originality of this research are conditioned by the fact that the thesis represents a first attempt to theorize his own creation by a composer in a research project of such magnitude; it is the first work dedicated to the examination of the Concert for violin and orchestra *Moments*; for the first time in a doctoral thesis, the practical aspects that are materialized in the composition of the *Moments* Concert and the theoretical ones that are manifested by the musicological analysis of the score are united; the paper is based on a complex research combining several methods of investigation.

The practical value of this work. The *Moments* Concerto for violin and orchestra is an important contribution by its author that has enriched and has diversified the national violinist repertoire. The content of this paper can be considered an effective support for further studies. Also, it can be recommended as additional informative material needed for violinists and conductors who intend to perform the *Moments* Concerto for violin and orchestra. It can also be used as an illustrative teaching material in the study of disciplines *Musical composition*, *Contemporary compositional techniques*, *History of national music*. The thesis materials can also be used in the activity of violin students and violin teachers from higher education institutions.

Implementation of scientific results. The thesis was realized within The Arts Studies and Culturology Doctoral School from the Academy of Music, Theater and Fine Arts of the Republic of Moldova being repeatedly discussed in the sessions of the Guidance Commission. The thesis was recommended for defence by the Guidance Commission and by the Council of the Doctoral School. Research materials have been submitted for national and international scientific conferences and published in 8 scientific papers – 4 articles and 4 summaries.

АННОТАЦИЯ

Чобану Геннадий. Семантическое поле скрипичной интонации в контексте общих проблем Концерта для скрипки и симфонического оркестра *Моменты*. Диссертация на соискание степени доктора искусств по специальности 653.01 – Музыкаведение, Кишинев, 2019. Диссертация включает: введение, 2 главы, основные выводы и рекомендации, библиографию из 193 наименований, 72 страницы основного текста. Результаты исследования отражены в 8 опубликованных научных работах.

Ключевые слова: Концерт для скрипки и симфонического оркестра *Моменты*, Геннадий Чобану, инструментальный концерт, интонация, скрипка, программная музыка, монолог, диалог

Область исследования: история национальной музыки, история и теория современной музыкальной композиции

Цель и задачи диссертации. Цель работы состоит в выявлении новых, уникальных решений в трактовке жанра Концерта для скрипки с оркестром, прежде всего в области скрипичной интонации, что позволило бы адекватно воплотить авторскую концепцию, пополняя и обогащая тем самым национальный скрипичный репертуар. **Задачи работы:** сочинение нового Концерта для скрипки с оркестром, который призван стать образцом поиска новой вселенной звуковых образов, новых способов звукового воплощения современного мира; анализ Концерта *Моменты* как с точки зрения семантических валентностей инструментального концертного жанра, так и с точки зрения современных музыкальных процессов; систематизации идей, проблем, техник сочинения и приемов, используемых композитором.

Научная новизна и оригинальность работы обусловлены тем фактом, что она представляет собой первую попытку композитора теоретически истолковать свое творение в рамках исследовательского проекта такого масштаба; это первая работа, посвященная анализу Концерта для скрипки с оркестром *Моменты*; впервые в докторской диссертации сочетаются практические аспекты, воплощенные в сочинении Концерта *Моменты*, и теоретические суждения, проявившиеся в музыковедческом анализе партитуры; в диссертации использован комплексный подход, объединяющий несколько методов исследования.

Практическая значимость диссертации. Концерт для скрипки с оркестром *Моменты* явился важным творческим вкладом автора, обогатившим и разнообразившим национальный скрипичный репертуар. Диссертация может стать основой для последующих теоретических исследований, а также может быть рекомендована в качестве дополнительного источника информации для скрипачей и дирижеров, которые намерены исполнить концерт для скрипки с оркестром. Она также может служить одним из иллюстративных учебных материалов при изучении дисциплин *Музыкальная композиция, Техники современной композиции, История национальной музыки*. Материалы диссертации также могут быть использованы в деятельности студентов-скрипачей и преподавателей скрипки высших учебных заведений.

Внедрение научных результатов. Диссертация выполнена в рамках Школы доктората в области искусствоведения и культурологии Академии музыки, театра и изобразительных искусств Республики Молдова, неоднократно обсуждалась на заседаниях руководящей комиссии и была рекомендована к защите руководящей комиссией и Советом Школы доктората. Результаты исследования нашли отражение в 8 публикациях – 4 статьях и 4 тезисах, а также в докладах, представленных на национальных и международных научных конференциях.

CIOBANU GHENADIE

**CÂMPUL SEMANTIC AL INTONAȚIEI VIORII
ÎN CONTEXTUL PROBLEMATICII GENERALE A
CONCERTULUI PENTRU VIOARĂ ȘI ORCHESTRĂ
SIMFONICĂ *MOMENTE***

SPECIALITATEA 653.01 – MUZICOLOGIE

Rezumatul tezei de doctor în arte

Aprobat spre tipar: 25.10.2019

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar: 1.0

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tirajul: 50 ex.

Comanda nr. 101/19

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova
str. A. Mateevici 60, Chișinău, MD-2009